САНА ОЛОХ

ЧУРАПЧЫ УЛУУЬУН ХАҺЫАТА

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 92 (8200) ☆ 1997 сыл атырдьах ыйын 21 күнэ. Чэппиэр. ☆ Сыаната — 1084 солкуобай.

ХОМУУР-97

КӨМҮС КӨЛӨҺҮН ТИЛЛЭРИН ТУҢУГАР

Ааспыт саас улуус бурдугу үүнүүлүнэн дьарыктаан хаһаайыстыбалара холбоон 2412 гектарта туорахтаах культуралары ыспыттара. Итиннэ саамай биэс гектарга «Мыйдаҕаайы» табаарыстыба 400 гектарга бурдук хас да суордук ыспыт хаһаайыстыбалар аксаанньарыгар киирсэр. Манна даҕатан эттэхха, табаарыстыбаҕа 6 гектарга хаппыыстаны үүнэрдилэр. Сиилэскэ анаан күөх маассаны сүөһү иитиллэрэ аһыы—сиилэһи собуотуопкалаан хаһаанныылар. Бу күннэрэ хомуу бириигэдэлэрэ —бурдук үүнүүлэрэ хомуур үлэтигэр киирдэ. Бэлэмнэнэ сыыппыттахтарына, табаарыстыба агрономун И. И. Сидоров көрсөн кэпсэтэ сыыппыбыт.

—Бастатан туран, ааспыт надиэлэҕэ Дмитрий Михайлович Ноев салайар сиилэсчиттэрин 8 киһилээх звенота 700 тонна сиилэһи бэлэмнээн быйаннары сезоннаҕы үлэтин түмүктээтэ. Киһилэр аны саатыы орус бэтэрээ эгэригэр суоҕу күннэртэн бурдук хомуурыгар киирэхтэрэ. Табаарыстыба 400 гектарга ыспыт бурдугун үүнүүтэ быйыл куһаҕана суох диэх кэриҥэлээхпит, бурдугу сүтүгэ суох хомуйдарбыт диибит. Бурдук сытыыта баар эрээри ыһаа киэнэ суох. Ол эрээри үһүн ардах, тыал мэлэ дэтэҕинэ бу да ыраахтан буолбат бэлэҺэннэлээх. Биһиги бааһыналарбытыгар суоҕу күннэргэ 26 гектарга «Тамын» диэн дьаһимнэн, 15 гектарга «Приленская-12» сиилэһинэй, 40 гектарга «Якутский» эбиэс суортара үүнэн туралларын, бу барыта бэйэбит усулуобуйабытыгар баһыланыллыбыт олохтоох суортар буолаллар. Бу суортар сиэмэлэрин табаарыстыба бэйэтэ уурумнута. Маннан ураты 305 гектарга быйыл саас Амурскай уобаластан аҕалыллыбыт эбиэһи ыспыппыт. Аммаа уугуорсу бааһыныларга 200 гектарга сүрүннээн эбиэс, сиилэһинэй үүнүүтүн хомуйуохпут. Манна Т. Н. Савин 7 киһилээх звенота үлэлиэҕэ.

Хаппыыстаны үүнүүлэрэччилэр бу күннэргэ талан сыыһыны саҕалаата. Бу 5 киһилээх звенону А. А. Слепцов салайар. Киһилэр 60 тонна хаппыыста үүнүүтүн ылар соруктаахтар. Быйыл сайын ардахтатар установканы оҥостон үлэҕэ киллэрдилэр. Александр Алексеевичтаах кэлэр сыллан хаппыыстаны сэргэ хортуоппуй үүнүүлэр былаанныахтар. Уопсайынан, быйыл бурдук, оҕуруот аһын үүнүүтэ биир дэхси диэн этиэхэ сөптөох сайын аһаан эрэр. Кылаабынайа ону кэмигэр, сүтүгэ суох хомуйдахтыына эрэ баччаны үүнэрдибит, ыллыбыт диэн олохтоохтук бигэргэтиэхпит буоллаҕа,—диир Иван Иннокентьевич.

Чти курдук, бэҕэһээнгититтэн Мыйдаҕаайыга эрэ буолбакка улуус бурдугу үүнүүлүүр хаһаайыстыбаларыгар хомуур үлэтэ саҕаланна.

Былырыын бурдуктан, оҕуруот астарыттан илиитин соттубуппут тэнгэ этэ. Ол курдук улуус үрдүнэн 2102 гектарга туорахтаах культура ыһыллыбытыттан сайыннары курааннар уонна эрдэ түсүүт хаһыг охсуутуттан анаал комиссия аҕаан хорутуунан 1312 гектарга ыһыллыбыт дьаһимнэктэн 928, сиилэһинэй 155 гектарга үүнэриллибититтэн 85, эбиэс 635 гектарыттан 85-ҺЭ акта оҥоһуллан хомуллар кыаҕа суоҕа бигэргэмэмитэ. Иннь гынан хомууру улуус үрдүнэн 584 гектарга эрэ бурдук хаһыык эмэтик үүнэмүтүн ылбыта буолан түмүктээбиппит. Сааскы ыһыы сиэмэтин булуууга, аҕалыныыга эмиэ ыарахаттары көрсүбүппүтүн уэнуо суохтаахпыт. Быйылгы үүнүүнү хаачыстыбалаахтык хомуйан, манхаһайга киллэрэн ыһыыга сиэмэ уурунан, ыпах сүөһү, сылгы кыстыгар эбии аһылык быһыытынан туһаныахтаахпыт.

Билигин улууска хаһаайыстыбалар көрүнэриттэн тутулуга суох көтөрү, сибининьэни, сылгыны иитии кэмиэр. Онон бурдукка наадыйыы сыллата үксээн эрэхтээх. Киһи сир бурдугун үүнэрэрин быстах-остох саҕалаабыппыт сөн хас да сыл буолла эрээри, күннэрэ кыһалҕаларга, эбэтэр олох-дьаһах атын сүрүн бириччиннэлэриттэн сиэмэлийэн иһэр курдук, билиитигэ түмүгэ коступат. Маныаха тоҕоостоохтук улуус бочуоттаах гражданина, кырдьаҕас учуутал Н. С. Соловьев «Киинчитин олохпут хайдах салаллан иһэрэ өссө биллибат. Онон кооперациялаан иитии сир бурдугун үүнэрэр оно мэнэ кэлэтэн туһаҕа таһаарар туһунан кэскиллээхтик дьаһаныаҕын. Араас күүтүллүбэтэх түгэннэр үөскүөхтэрин, барар таһаҕас ыайан тиэлтибэккэ хаалыан сөп. Ол иһин араас ыарахаттарга бэлэм буолуох тустаахпыт» диэн сиэрдээхтик сүбэлээн, сэрэтэн суруйара олуһун оруннаах. Оттон эти үөһэ этиллибит «түгэннэр» кэлэр өртүгэр буолбаккаа, күн да бүгүн баалларын иэтэ олоробут диэн.

Бурдук хомуурун тэрээһиннээхтик ыытан быйылгы өҥ сайын бэйэтин хаһаанан, уурунан ыстын ыйдарын көрсүөҕүн.

П. СЫРОВАТСКАЙ.

„ДЬОКУУСКАЙ БИЭРИИЛЭРИН ТОҔО КӨРБӨППҮТ“

Саха сирин улахан анарыгар, ол иһигэр биһиги улууспутугар Дьокуускай телевидениетын биэриилэрин көрбөтөхпүт ыраатта. Маныаха чуолкай эппиэти бэрбит киһи этиититтэн билиһиннэрэр буоллахха:—Республикаҕа телевидение биэриитэ икки ньыманан барар. Бастакыта—радиолинейнэй, иккиһэ—сир аргыһын нөҥүө. Сир аргыһын нөҥүө биэриилэри Москватаабы «Космос сибээһэ» диэн тэриллэ бас билэр. Киниилэри бытта Саха сирин телевидениета дуоҕабар түһэрсэн турар. Дуоҕабарга көрүллүбүт үбү толоонноҕобут, киниилэр ыам ыйын 20 күнүттэн итти сибээһи быһан кэбистилэр. Күн бүгүн 422 эрэ үлэһиттээх хааллыбыт. Хамнаска иэспит 1,5 миллиард солкуобай буолла. Үбүлэһин быһаарылыныаҕына эрэ кордөрөр кыахтаахпыт,—диэн быһаарар «Саха» көрдөрөр-иһитиннэрэр корпорация техническэй иннин генеральнай директора А. И. Борисов.

ХОРТУОППУЙ ДА, СИР АҺА ДА БААР БУОЛСУ

Улуус үрдүнэн саасны ыһыы кэмигэр 38 гектарга хортуоппуй сиэмэтэ олордуллубута. Быйыл коллективнай хаһаайыстыбаларын соҕотох «Чыаппара» табаарыстыба 8 гектарга хортуоппуйу үүнэрэр. Итиннэ атына баһыынай хаһаайыстыбаларга тиксэр. Оҕуруот аһын үүнүүрүгэ үрдүкүттэн үлэлиир Хоптоҕоттон «Наһаар» (сал. В. Г. Кардашевскай), Хатылыттан «Кэнчээри» (сал. С. С. Яковлев) баһыынай хаһаайыстыбаларын сэргэ Мырылаҕа «Ситим» (сал. Г. Д. Николаев) уонна Одьулуунга «Кирилэ» (сал. И. Н. Филиппов) баһыынай хаһаайыстыбаларыгар хортуоппуй үүнүүтэ быйылгы өҥ сайыны бигэргэтэрдии үүгүн. Аасыт күнүн улуус хортуоппуйу ыраах Өлүөхүмүттэн атыылаан хаачыммыт буоллаҕына, быйыл бэйэбит улууспут иһиннэ быһаарыллар кыах баар курдук. ЧаҺынай ыаллар оҕуруот аһын таһынан сир аһын эмиэ үгүөрүгүн хаһаанналлар.

П. СЫРОВАТСКАЙ.

БЭИЭ КЫАҒЫН ТУҺАНЫАХХА

«Якутводмелиорация» ПМК-та олоххо-дьаһахха быһаччы суолталаах суолу, быһыттары тутуунан дьарыктаан буолан, үлэтэ-хамнаһа куруутун дьон хараҕын далыгар сылдьар Григорий Викторович Смирнов бэс ыйын 16 күнүттэн бу тэриллэ начальникэнан үлэтин саҕалаата.

Билигин ПМК-лар сүрүннээн 2 объекка үлэлиллэр. Ол курдук «Майа — Табаҕа» диэн Лена орус уутун водоводун, Табаҕаҕа уулу байэ коруутүнэн тутар регулятор-шлюз оҥоро сылдьаллар. Быйыл манна тыа хаһаайыстыбатын министерствотын тутууга департамена сакаасчыт быһыытынан үлэлиир. Бу 800 мөлүйүөнүнэн объекка барыта 12 киһи, 2 автомашина, 1 бульдозер, 1 МТЗ,1 ДТ тракторлар, 2 прицептээх скрепердэр үлэлии сылдьаллар. Начальник бензин, техника саппаас чаастара тиийбэттэрэ улахан мэһэйдэри үөскэтэллэрин этэр.

Иккис объектынан Аллараа Бэстээх—Ытык Күөл суолун 184-с километрыгар баар уу быһа охсуута буолар. Аҕаарыгы бу үлэ хайдах толорулларын быһаарар буоллахха, хайа охсууну икки өттүттэн бүөлээн баран уута хачайдаанар, уу хайа охсубута тэҥнэлэнэр, анныгар баар бадараан оронон ылылларын. Манна 5 метр тэҥүрүмтэлээх турба олордуллан, ол үрдүнэн муоста оҥоһуллуохтаах. Бу үлэни атырдьах ыйын бүтүүтэ Канадаттан специалистар кэлэннэр бэйэлэрин технологияларынан оҥоруохтаахтар. Чурапчытаабы ПМК матырыйааллары бэлэмнээччиэн буолар. Объект тутар-таҥар үлэтигэр 644 мөлүйүөн суумалаах үп коруллуннэ, бу үлэ балаҕан ыйын бүтүүтэ түмүктэнэрэ былааннанар. Ону таҥа манна Ытык-Күөлтэн 2,5 тыс. куб. м. гравий таһыллыахтаах. Сакаасчытынан суол департаменын «Сахамостстрой» тэриллэтэ буолар.

Сыл аҕыс ыйыгар туох үлэ-хамнас бэрдэ? Начальник маннык эпиэттиир:

—Чурапчы-Дирин трассатыгар 1 км, 200 м. сиргэ буор кутуллуна. Үбүлэһин боппуруоһа быһаарылла илиитинэн, бу үлэ быстах кэмнэ тохтотуллан турар. Чурапчытаабы суолу тутар-өрөмүөнүүр учаастаны кытта дуогабар быһыытынан Чурапчы—Мыйдаҕаайы суолугар 4 км. холобурдаах сиргэ капитальнай өрөмүөн ыытылына. Маны тэҥэ таас чох таһыытыгар 300 мөлүйүөн суумалаах өкө оҥоһулуна.

Хаанка баҕарар буоларын курдук, кыһалҕа киниилэргэ да элбэх. Ол курдук финансовай балаһыанньалара молтох. Сүрүн бириччиннэнэн «Лена-Мурун» объекка 1,5 млрд. суумалаах үлэ ыытыллыбыттан СР Правительствотын үбүлэһиннэ кыаллыбакка хаҥыныы ыла иликтэрэ буолар. Тэриллэ үлэлиттэрин хамнастыыр сыалтан сууда ылбытын билигин төлүү сылдьар. Орто исписпиэскэнэн барыта 44 үлэлиттээхтэр. Хамнаһы 1996 сыл ахсыннаытыттан ыла илистэр, сороҕун бородуунтанан ылбыттар.

Улууска суол тутуута күүскэ ыытыллаары турар. Иннинэтин Чурапчы-Чакыр трассатыгар 19 километрдаах сиргэ гравий кутуллуохтаах. Мырылатаабы «Август» карьер диэн бырайыагар 500 мөлүйүөн үп коруллубута. Тэриллэ бу бырайыагы үлэҕэ киирэриигэр үлэлэһэр былааннаах. Дьиэ, ПМК-лар күүскэ үлэлиир кэмнэрэ — сайытыгы 4 ый эрэ.

—Улууска уулу хаһааныыта үчүгэй бырайыактар сакаастара киириэхтэрин наада. Сакаастары өрдүк кэһилиэктэртэн күүтэбит. Уулу хаһааныыга тастан көмөнү эрэйбэккэ, улуус иһиттэн бэйэбит быһаарабыт өрдүк этэ. Тэриллэбит үлэһиттэрэ барыа олохтоох кадрдар. Билигин 2 оҕо «Леноводстрой» диэн биһиги сүрүн холбоһуктут нөҥүө мелиоратор үөрэҕэр үөрэнэллэр. Онон бэйэ күүһүн табатык туһаныахха диэн этиэм этэ,—диир Григорий Викторович.

Билигин ПМК үлэтин үгэнэ, Күдэн буору көтүтэн мелиоратордан сиэр-суолу тупсарар үлэлэри ыыталлар. Үлэ түмүгэ да кэстөрө чугаһаата.

Оксана ЖИРКОВА.

АРЫЫ СЫАҒА БААРА—АБЫРАЛЛААХ

Мугудайдаабы арыы сыаҕар (сэбиэдиссэй Т. С. Соловьева) чаҺынай уонна баһынай хаһаайыстыбалар барыта 70 хаһаайыстыба күннэтэ маммыттыынан үүтү түттараллар.

Арыы сыаҕа нэһилиэнньэҕэ суорат, творог курдук үрүҥ ас бородуунталарын астаан атыыга таһаарар. Нэһилиэнньэ ордорлар уонна баһынай хаһаайыстыбалара государстваҕа туттарар үүтүгэрин киниилэр олохтоох арыы сыаҕар тутаҕына аҕалан батарыылара үгүс чэпчэтиини үөскэтэр. Манна билигин күн ахсын 2—2,5 тонна үүт киирэн астанар.

«СО» корр.

УЛУУС ТҮМСҮҮТҮН БЭБИЭСКЭТИГЭР — ТОҔУС БОППУРУОС

Атырдьах ыйын 15 күнүгэр буолан ааспыт улуус дьаһалтатын сэбиэтин мунньаҕар барыта 9 боппуруос дьүүллэһиннэ.

1997-1998 сыллардаах кыстыкка бэлэмнэнии үлэ хаамыытын туһунан ПТК кылаабынай специалиһа С. Е. Софронов, «Чурапчытеплоснаб» начальнига Н. В. Охлопков, Мугудай нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга Ф. Н. Терютин, Сылан нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыгын эбээһинэһин толорооччу Н. Д. Собакин уонна Чурапчытааҕы спортивнай интернат-оскуола директорын хаһаайыстыбаннай боппуруостарга солбуйааччы С. С. Морфунов информациялаатылар.

КЫҺЫН ААНЫ ТОНСУЙУОҔА

Улууһу итиинэн хааччыйар икки бастакы тэрилтэҕэ мантан хаалбыт ый кэринэ бириэмэҕэ ыытыллыахтаах үлэ кээмэйэ кыраҕа суох. Онуоха эбии р бочайдар, салайааччылар тэһэ да күүстэрэ баарынан мөхсүбүттэрин иһин, кинилэртэн тутулуга суох тардылык, сыыһа-халты суоттаммыт эмиэ баар буолуон сөп. Холобур, «Чурапчытеплоснаб» кыһааныынан толоруллар үлэни ыытарга 2 нэдиэлэтин сүтэрбит, оттон ити тэрилтэ уларсааччылар чааһыгар 200 тыһ. солк. уу харчынан аҕал диэбит тылларын толорбуттар. Агардас хамчаһыгар 1 млрд. 400 мөл. солк. биэрэрдээх олорор бу дьон үөн хонуктан кыраҕа суох кэмҥэ чаас ахсын итиччэ үбү хантан ылан төлүөх бэйэлэрэй? Биир алааска олорон эрэ бэйэ-бэйэбит кыһалҕабытын өйдөспөт, өйөспөт буоллахпытына, хайдах ыал-дьон буолабыт? Ким да бэйэ уларсыа диэбэт, ол гынан баран хардарыта сөпсөһүү баар буолуон тоҕору сөп.

—От үлэтэ мэһэйдээн бу ыйга улахан үлэни ыыппатыбыт,— диэн саҕалаата Семен Егорович. —9 котельнайга капитальнай өрөмүөн ыытыллыахтаах.

Соловьевка, Кылаанынаахха, Кытаанахха, Хайахсыкка, Хадаарга сорохторугар котеллар аҕалыллан үлэ саҕаламмыт буоллаҕына. Сылаҥ оскуолатын котельнайа букатын аһаҕас. Өрөмүөнү ыытар матырыйаалга сметэ оҥорон түһэриллибит, бу күннэргэ огнеупорнай кирпиччэлэр, улахан диаметрдаах турба аҕалыллыахтара.

Электронасостар, вентиляторлар, о. д. а. наадалаах сапчаас чаастар баар курдуктар.

Кыстыкка бэлэмнэнии биир суолталаах боппуруоһунан чоҕунан хааччыллыы буолар. Улуус үрдүнэн барыта 368320 куб. метр иэннээх 318 объект сылытыллыахтаах. Билиҥҥи баар саппааһы аахсан туран өссө да 10 тыһ. тонна чоҕу булунар наада. Ааспыт сылларга нэһилиэктэргэ чоҕу таһыыга тэрилтэлэр сыһыарыллан баран сорохтор сүгүн-саҕын үлэлээбэккэлэр аварийнай быһыы үөскүү сылдьыбыта. Онон быйыл оттугу кэннигэр тастаран ордук буолуох этэ»,—диир С. Е. Софронов. Дьабарыкы Хайаттан чоҕ уу суолунан аҕалыллыбыта, онон Харбалаах, Хаҥалас диэки көрөбүт. Бу күннэргэ улуус дьаһалтата Харбалаахха киэстэтигэр тиийэн боппуруоһу быһаарсыахтаах. Чох баар буоллаҕына, ылы ону тиэйиэххэ наадата өйдөөр, оттон уматыгынан хааччыллыы уратта уустук. Республика правительствота Бүлүү бөлөх улуустарыттан дьарыктанар, кини улуустар боппуруостара балаҕан ыйын бүтүүтүгэр эрэ көрүллүөх курдук.

Ленаны туоруур электро-уот линиитигэр улахан саахал тахсыбыта сито туоратыллыбакка турарынан иһэр кыһын кырахаттар үөскүөхтэрэ суоҕа диэн ким да эрэммэт. Улуус 224 котелуттан 130-та электро-уотунан үлэлиир. Уот быстар түбэлтэтигэр баһыманыыны быһыыр соҕотох суол баар—сапаас дизеллары булуу. Билиҥҥи итиниик дизеллэр 8 эрэ нэһилиэккэ бааллар, атыттарга хайыгар.

Улуус киинин тэрилтэлэрин көрөр «Чурапчытеплоснаб» рабочайдара хамнастарын ылбатахтара ырааппытынан, салалта төлөспөт тэрилтэлэргэ иэстээни биэрнини баһарга таайа дьаһалы ылар туһунан этэн аһарда. Быстахтык ыллахха, интернат-оскуолаҕа хаһаайыстыбаннай оҕоскуоттарга үп кэлбэт буоллаҕына, кини баһырхай иэһин ким төлүүр? Бары салааларга хамнаска да, хаһаайыстыбаннай оҕоскуоттарга да аччатыыны ыытыы сорута турар. Төпө да баҕарбатахпытын иһин, урукку курдук дэлэй-былас олоруу тохтотуллуннаҕына табыллар кун-дьыла үүннэ. Бу тэрилтэҕэ эмиэ үлэһит илиини тэһэ кыалларынан аҕыйатар суолу тутуһаллар. Комбанк, балыыһа чоҕунан оттуллууттан таһаарыллыннахтарына, үлэһит өссө сарбыйыллыаҕа.

Итиниги биэрээччилэр кыһалҕалара итинэн эрэ бүппэт — хаппа да буоларын курдук, бензин, солярка кырыымчык.

Сылан нэһилиэгэр кыстыкка бэлэмнэнии атыттарга холоотоххо, мэлдьи да уустук. Үтүстэр 1-2 нэһилиэнньэлээх пууну көрөр буоллахтарына, манна Улахан Күөл, Түөйэ, Бэрэ, Уһун күөл олохтоохторун кыстыктарынан дьарыктаныахха наада. Барыта 12 котельнайы үлэлэтэн иллилэр, быйыл биирниэн аччыаҕа. Оскуола котельнайыгар биир оһох аҕалылыннаҕына эрэ үлэлиир кыахтаах, иһинээҕи проводкалар эргэрбиттэр. Үбэ кумааҕыга сурулууттан ыраапатах. Нэһилиэккэ уу таһар автомашина суох буолар кутталлаах. Ааспыт кыстыкка үйэ фэнинэрин анарва өртүгэр атыылаһыллыбыт массыыналар үлэлээбиттэр. Санааларыгар нэһилиэктэр икки ардыларынааҕы конкурска бастаан «водовоһунан» наҕараадаламмыттарын кэтэһэ сабыыллар. Маска фондалара эмиэ бүппүт.

Кинилэргэ холоотоххо мугудайдар кыстыкка балайда «сымнаҕастык» киирэр туруктаахтар. Быһаарыллыахтаах проблемаларыттан оскуола котельнайыгар КВ-300 оһоҕу туруоруохтаахтар эбит, ону билигин бириигэдэ үлэлиир. Котлованттан уу бастарыллыахтаах. Манна эмиэ водовоз эргэрбит.

Интернат-оскуолаҕа үлэһиттэр олорор 4 квартиралаах дьиэлэриттэн уратты объектарга итиини ыытарга бэлэм гына тэриммиттэр. Улахан кыамталаах дизел булуммуттар, ол котельнай систематыгар холбонуохтаах.

Информацияларын истэн баран түмүк тылыгар А. А. Шадрин бастакынан балаҕан ыйын 15 күнүгэр балыыһаҕа, итиитэ 5 хонон баран бары атын объектарга итиини биэрэр соругу туруорда. Тэрээр-тайар үлэлэр иһиниэнэ сатыахтара. Уу харчы суох буолуоҕа, быһалгы бюджеты кыччатарга хилан баҕарар дьаһал ылыахтарын сөп. Онон бэйэбит искитигэр оҕоскуоттары аччатыы боппуруоһун көрүҥ, үөрэтиҥ»,— диэтэ.

«...КУЧУМЭҔЭЙ БУОЛУО»

—Кэлэр кыстыкка электроэнергиянан хааччыллыы кучумэҕэй буолуо,— диэтэ бэйэтин информациятыгар улуустааҕы электрическэй ситимнэр начальниктара Г. П. Кардашевскай.

Манна быстах өрөмүөн эрэ ыытыллыбыт, өрөмүөнҥэ туттуллар солярка, бензин суох, үлэһиттэр хамнас диэни көрбөтөхтөрө 9 ый буолбут. Куухуна билиниэтитэн саҕалаан электро-уот кимнаха баҕарар, хаппа баҕарар наада, олохтуут ооир тыын суолталаах боппуруоһа. Быйыл сайын электро-уот ыстыытыттан элбэх үүт-ас буорту буолла, бу агардас итинэн үп киллэриинэн аһыыр булунар дьонно охсуута улахан, линия күрүүтэ уларыйа туруутуттан электроприбордар, быстахтык ыллахха, холодильниктар «умайдылар».

—Тэрилтэлэри кытта ахсаан кыаллыбатынан баланыысныа уустугурда,—диир начальник уонна—настаахтар бэлиэхэ наадалаах бензининэн, солярканан төлөһөллөрө буоллар,—диэн баҕатын билдэрдэ. Уустугу өссө уустугурдубакка, ыҥыахаты эбии ыларыныаҕа ити курдук суолу-иһи тобулар, үлэлиир-хамсыыр туһунан толкуйдуур кэлбүүстээх.

Улууһу электроэнергиянан хааччыйыы боппуруоһугар ДЭС начальнигын эбээһинэһин толорооччу А. И. Антипин информациялаата. Өрөмүөн үлэлэргэ ыытыллаллар, дизель оборудованиета бэлэм. Үлэни толоруохтаах «Магаданремонт» «дириҥ айахтаах» сметаны оҥорбутун кэннэтэрэр кэпсэтиһии ыытыллар. Биэкостар турар сирдэрэ улахаппык эргэрдилэр, станция бэйэтин да туруга бэрдэ суох. 7 генератортан 6-та үлэлиир. Уот быстар түбэлтэтигэр соҕотох эрэлбит — ДЭС. Инники да өртүгэр бу боппуруос бэбиэскэттэн уһуллубата буолуо, онон станция салалтата быйылгы өрөмүөнүгэн эрэ мунгурдаммакка кэскили көрөн тэриниэр эрэбиллэр.

Бу икки салайааччы информациятын истэн баран дьаһаата сэбиэтэ Антипин А. И. балаҕан ыйын 10 күнүгэр диэри генератордар өрөмүөннэрин бүтэрэргэ, үөһээҥи салалтаны, тэрилтэлэри кытта кэпсэтиһэн 750 тонна дизельнэй оттугу, 15 тонна дизельнэй арыыны аҕаларга сорудахтаата. Оттон Кардашевскай Г. П. балаҕан ыйын 1 күнүгэр диэри электро-уот бэриллэр линиилэрин уонна трансформаторнай подстанцияларын капитальнайдык өрөмүөннээһин былаан-графигын улуус дьаһалтатыгар түһэрэригэр, ол толоруллуутун кытааныахтык хон-

КУРААН ДА ДЬЫЛЛАР ЭТИЛЭР...

(Салгыыта. Иннин хаһыат 91 №-гэр көр).

Кураан утары охсуһуу кырдьык даҕаны киһини илиһиниэхэр, моральнай, психическэй, физическэй да өттүнэн киһини айгыратар үлэ этэ. Ити кэмнэргэ утуйдарбын эрэ аһыта сыыбырҕас таната, куура хаппыт алаастар түүллэр киирэллэрэ.

Бу бүрүүкэбит кэрэитэн хайдах тахсар, оройуон сирэ-уота кураанҥа чааларбатын хайдах хааччылар туһунан үгүстүк толкуйдуурбут, сүбэлэһэрбит. Республикаҕа кээгнин биллэр, оройуон үлэһиттэрин дириҥ ытыктабылларынан туһанар кырдьаҕас советскай, партийнай үлэһит (хомойуох иһин билигин бокуонньук) Е. М. Филиппов сүбэтинэн Д. Слепцов Амма өрүстэн ууну Тааттаҕа турбанан бырахтарар 60-ус сыллардааҕы бырайыагын сөргүппүппүт. Маны сөргүтүүгэ улахан үлэни «Якутгипроводхоз» бырайыактыыр институтун бөлөҕө (бырайыак кылаабынай инженерэ, билигин ити институт директора П. Ф. Федоров) ыыппыта. Биһиги ити кэмҥэ кинилэрин, атын да үгүс ахсааннаах дьоннордуун Амманан, Таатанан үгүстүк тиэтибиппит. ССРС уу хаһаайыстыбатыгар уонна мелиорация министрэ В. П. Логиновы ыҥыран аҕалан сырытыннарбыппыт. Кини бэйэтэ илэ харахтарынан көрөн Чурапчыга уу хайаан да наадалааҕын итэҕэйбитэ уонна бу дьыалаҕа кинини диэки хамсатыыга көмөлөспүтэ. Обком бастакы секретара Ю. Н. Прокопьевы ыҥыран таһаарын Амматтан Тааттаҕа уу кэлиэхтээх сирдэрин илэ сылдьыбытым. Бу боппуруоска аһаан өрүс илин эҥэринээҕи (Уус-Алдантан уратты) оройуоннар бэрэстэбиитэллэрин научнай-практическай конференциятын ыыппыппыт. Оройуон, республика хаһыаттарыгар өрүс илиҥҥи эҥэринээҕи оройуоннарга уу тыын боппуруос буолбутун туһунан элбэх матырыйааллар бэчээттэммиттэрэ. Республика салайааччылара даҕаны, кини актыыба даҕаны уу туһунан боппуруоһу саҥа туруорсарбытын өйдөөбүттэрэ.

Ол эрээри боппуруос быһаарыллара адьас чугаһаабытын кэннэ, Амма оройуонун олохтоохторо өрө туранныр. Амматтан ууну бырахтарары кыраабыта. Манан сибээстээн аны Өлүөнэттэн ууну бырахтарары боппуруоһа турбута. Онуоха ойбуттуу өрүс илин өртүнээҕи оройуоннарга уу наадатын туһунан ыыппыт кэмҥ өйдөтөр, агитациялыыр үлэбит улахан көмөлөспүтэ.

Республика салалтата Өлүөнэттэн Тааттаҕа ууну бырахтарары боппуруоһун сүрдээх суолталлык быһаарбыта. Президент М. Е. Николаев ыйааҕынан бу дьыаланан быһаччы дьарыктанар «Ленаводстрой» холбоһуктаах дирекцията тэриллибитэ. Кылаабынай директорынан урукку республика уутун хаһаайыстыбатын уонна мелиорациятын министрэ, биллиилээх мелиоратор И. Г. Гаврильев аныммыта. «Якутгидроводхоз» уонна «Волгоградгипроводхоз» институттарыгар бу объект бырайыагын оҥорорго сорудах тиэрдиллибитэ. Кинилэр бэрт кылгас кэмҥэ Өлүөнэттэн Майаҕаан, Бүтэйдээҕинэн Хайахсыт Туора Күөлүгэр ууну бырахтарарга этии киллэрбиттэрин, үөһэ салалта өйөөбүтэ. Онон ирбэт тоҥноох оройуоннарга аан дойдуга аҕыйах илиик уустук, 134 км уһуннаах сүдү водопровод тутуута саҕаламмыта.

Бу үлэни ыытарга «Волгоградводстрой» акционернай общество кытта дуогабар түһэрсиллибитэ. Бу Россия үрдүгэр сааҕай улахан, бааһ уопуттаах, маныаҕа хабааннаах элбэх тутуулары ыыппыт тэрилтэ. Дьэ онон, бырайыаҕа бүтэ да илигинэ, үлэ саҕаламмытынан барбыта. Президент М. Е. Николаев этэринэн, уу Чурапчы Хайахсытыгар 1997 сылга тиийиэхтээх этэ. Ону баара Россия үрдүнэн бүрүүкээбит экономическай кризис түмүгэр бу улахан үлэ хаамыыта бытаарда. Ол да буоллар Чурапчылар уонунан сылларга баҕарбыт баҕалара олоххо киирэн турдаҕа.

Сут кураан сыллара дьону хайдахтаах илиһиниэрэрин илэ харахпынан көрбүтүм, эт тириибинэн билбитим. 40-ус сыллардааҕы кураанҥа оройуон дьоно төһөлөөх нэдээгэ түбэспиттэрин билэр этим. Чурапчы үгүс колхоздарын хоту оройуоннарга балык булдугар күүс өттүнэн көһөрүү хайдах курдук истэрим. Ол нэдээгэ түбэспит дьонтон тыыннаах ордубуттар оройуоннарга даҕаны, атын да сирдэргэ баар этилэр. Кинилэри элбэхтэ көрсөрүм, ол иһигэр көһөрүүттэн хаалан Булуҥ, Эдьигээн, Кэбээйи, Нам оройуоннарыгар олохсуйбуттары кытары өссө Чурапчыга тахсыам иннинэ ити оройуоннарга сылдьан кэпсэтэлээбитим, дьааһыларыгар-уоттарыгар сылдьан ирэ-хоро кэпсэтиһэлээбитим. Онно кинилэр бары партия обкомун бюротун 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүнээҕи «Чурапчы оройуонун сорох колхоздарын хоту оройуоннарга балык булдугар кө-

туруоллууругар ким да бас билбэт подстанциялары уонна линияларын инвентаризациялыы ытан, бары наада буолар докумуоннары толорон туран муниципальнай бас билиигэ биэрэригэр эбээһинэстээтэ, нэһилиэктэр уонна предприятиелар итиниэн хаачыйыллахтаах олорор дьиэлэригэр уонна социальнай объектарыгар сапаас дизеллэри туруоран нэһилиэктэр баһылыктарын уонна предприятиелар салайааччыларын түс эппиэтинэстэригэр биэрэригэр эбээһинэстээтэ.

СЫЫППАРАЛАР КУЛУКТЭРИГЭР

Үүтү государствоҕа туттарыы балаһыанньатыгар уларытыылар тустарынан информацияны дьаһалта баһылыгын солбуйааччы Н. Д. Поксеев оҥордо.

Сыл сэттэ ыйынан государствоҕа 1751 тонна, ол эбэтэр сыллааҕы былаан 44 бырыһыана туттарылынна. Ол эрээри итиннэн кини үөрэрэ кыра, аасыныт 1996 сыллааххы туһааннаах кэмиттэн 2123 тонна туттарыллыбыта. Үүтү туттарыы аҕыйааабытын биричиинэтин муннах кыттыылаахтара, сүрүннээн, государственнай өлөбүл кэмигэр оҥоһуллубатыттан быһаардылар. Бас ыйыгар күргүөмнээн туттаран ыһэн диэн тоттору түстэ. Итинниэхэ уу, уот быстан хаалара, тиэйии кыаллан тэриллибэтэ эбилик буоллулар.

Сыл устата 4500 тонна үүтү туттарылахтаахтыытыттан 1 тыһ. тоннатын хаптаҕ, хайдах тэриниэн туттарабыт диэн боппуруос тула араас санаалар этиллиннилэр. Быстахтык ыллахха, арыынан тутуу туһунан. Ол эрээри ити ночооттооҕунан алспата, Дотация харчытын хайутаан да буоллар үүтү туттарбыттарга урутатан биэрэргэ, үүтү хомуйуу дьаһалларыгар болҕомтону күүһүрдэргэ этилиннэ.

ЭСТЭР КУТТАЛЛАММЫТТАР

Итиитэн салгыы «Хадаар» хааччахтаммыт эппиэтинэстээх табаарыстыба хаһаайыстыбаннай уонна «Күннэй» коллективнай предприятие финансовай-хаһаайыстыбаннай үлэлэрин боппуруоһа көрүллүннэ.

«Күннэй» улуус дьаһалтатын 202 №-дээх уураахынан 5 сыллааҕыта коллективнай предприятие быһыытынан регистрациялаабыта. Билигин манна 37 киһи үлэлиир. Иистэнэллэр, атах таҥаһын оҥороллор, бэргэһэ тигэллэр, итиллэри сэргэ ритуальнай сылах уонна парикмахерскай бааллар. Дириҥҥэ уонна Сыланҥа филиалладаахтар.

1996 сыллааахха 513841 тыһ. солк. оросқуоттан туран 315294 тыһ. солк. бородууксуйаны оҥорбуттар, итинэн сылы 168547 тыһ. солк. ночоттоох түмүктээбиттэр. Быйыл сыл аҥарын түмүгүнэн ночоотторо — 154677 тыһ. солк. Үлэһиттэр аасыыт сыл сэтинньититтэн хамнас ыла иликтэр.

Маннык балаһыанньа үөскээбитин директор Д. В. Гуляева предприятие билигин үлэлии олорор дьиэтин ититиигэ улахан оросқуоттары көрсөллөрүнэн, нэһилиэнньэҕэ харчы суоҕунан, сыана үрдүк буолан бородууксуйа атыыга барбатынан быһаарар. Ити биричиинэлэр бүгүн эрэ күөрэс гына түспүт буолбатахтар. Ити икки мэҥдиэзиниэх таас дьиэни тутан олоруу оҥорон таһааран харчылакар аҕыйах киһилээх коллектиибка ыарахан таһаҕас буолара биллэр. Аҥардас ити дьиэни ититии иһин сылга 300 мөл. солк. кутуллар. Аасыыт сыллаахха өссө «Арчы» үөрэтэр производственнай комбинат арендалаһан ити оросқуоту аччатыспыт.

Хамнас фондата баар чахчыны учуоттаан оҥоһуллубатаҕын бэрэбиэркэлээбит комиссия ыйбыт. Материальнай оросқуоттар 45 бырыһыаннара хамнас нроотигар тиксэр.

Коллективка бу боппуруос саҥа турбут буолбатах. Ол үрдүннэн иүүс кыайан түмүллэ илик. Дьиэр, кыаллыахха да айылаах кыаллыбат. Саамай кыратыттан ыллахха, «күннэйдэр» сакааччыт урукку курдук бэйэтэ тииһэн кэлэрин күүтэллэр. Оттон киһилэр урукку бииир идэлээхтэрэ И. С. Никифорова балыыһалары, детсадтары кэрийэ сылдьан сакаастары хомуйар, бэйэтэ бастайааннай клиеннэрдээх. Чааһынай парикмахерскай ханна үлэлиир аадырыһа чуолкай, оттон «күннэйдэр» ити оҥоһу оҥороллорун үгүстэр билбэттэр. Бэйэ үлэтин рекламалааһын, иһитиннэрэн-биллэрэн иһин суох. Үрдүнэн матырыйаал элбэх диэн буолар, туох-ханнык баара биллибэт. Коһо сылдьан оҥоһу оҥоруунну киллэрэ сатаабыттара кыаллыбатах. Харчыта суох тыа нэһилиэнньэтэ киһилэр оҥоллорунэн бағарбытын да иһин, аҕыйах хоһук иһигэр харчы булунан туһанара биллибэт. Сыл аҥарынан 53807,5 тыһ. солк. биэрэр иэстээхтэр. Ылааллара итиниэҕэр 131235 тыһ. солк. аҕыйах.

«ХАДААР» ХЭТ балаһыанньата да итиннэн ордуга суох. Директор Алексеев В. М. куоракка буолан, информацияны табаарыстыба механига Никонов В. В. оҥордо. Сыл аҥарынан табаарыстыба 1 млрд 794 мөл. солк. биэрэрдээх. Судуруҥ ылай көрдөххө, табаарыстыба 96 үлэһитэ араахсан баралларыгар нэскиттэн иилдьэ барыыр диир түбэлтэҕэ биэрдии бэйэлэрэ 20-лии мөл. солк. биэриэхтэхтэр. Ити иһиттэн 432 мөл. солк. ссуда ылбыттар, 375 мөл. солк. уматын-оҕунуох матырыйааллары атыылаһыыттар, эмиэ итиччэни үэһиттэргэ хамнас быһыытынан төлүөхтээхтэр. 768 мөл. солк. поставщиктарга иэстээхтэр.

Эмиэ ити кэм устатыгар 548 мөл. солк. бэйэҕэ турар (себестоимость) сыаналаах 247 мөл. солк. тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйата бэлэмнэнилиннэ, оҥоһуллан батарыллыбыт. Саамай улахан оросқуоту сүөһү иитээччилэр таһаарбыттар. Итиннэн сыл түмүгүнэн табаарыстыба 2 млрд. 14 мөл. солк. кредиторскай иэстэнэрэ сабаҕаланар. Үс сыл иһигэр табаарыстыба сүөһүтүн ахсаана 278 төбөнөн аччаата. Сыл устата 104 сүөһү оҕунна, Кулунчук, ньирэй эмиэ аҕыйах. 188 ыанньыктарыттан 1500 кг тииийбэт үүтү ыыллар. Дотацияны аһары ылан олороллор.

Муниахха тыл эппиттэр бары табаарыстыбаҕа салайар үлэ, чуолаан Алексеев В. М. өртүттэн мөлтөөбүтүн ыйдылар, хаһаайыннааһын форматын ырытан көрөн хайа кэдьүүстээҕин таларга сүбэлэтилэр. Биригэдьиир Андросов А. Н. зоотехник Андросова Д. К. табаарыстыбаҕа олороллоро ордугун этэн көрдүлэр, кэлин тиһэҕэр рабочайдары кытта кэпсэтэргэ туруорустулар.

—Өйдөбүллэрэ ылар эрэ туһунан. Саас ньирэй төрөөбүтүгэр биир көрөр киһи вестүбэкка айдаан бөҕө, бостуук көҥүлүнэн сылдьар, Алексеев дьону кытта үлэлээбэт,— диэтэ Н. Д. Поксеев.

—Хойутуу иликкит. Төттөрүтүн күһүнүн араҕсан сүөһүнү үөрэппит биирэмэни сүүйүөн сөп,— Н. И. Филиппов (Хайахсыт) санаата итинник.

—Туох-ханнык иннинэ, табаарыстыба бырабылыанньатын өйдөтүөххэ наада. Билигин 50 бырыһыан чэпчэтиилээхит эйин диэн үчүгэйдик саныыллар быһыылаах. Оттон ити чэпчэтиилэр барыта түс бэйэлэрин мооньугар кэлэн ыйанан иһэрин, производствоны сайыннарыыны атахтыырын өйдөөндьүүлээн билбэттэр. Ыалларбыт таатталар кэлэн биһигиттэн көрөн-истэн бардылар, эмиэ олоро сатаан баран иэскэ күүскэ батыллан. Оһон хойутуу, кэс-күүс дириҥин илиҥиэ балаһыанньаны быыһыахха наада,—диэн түмүктээтэ бэйэтин санаатын Кылааннаах нэһилиэгин дьаһалтатын баһылыга В. М. Ядрихинскай.

Бу икки коллективка балаһыанньаны көннөрөр суолдары тобулалларыгар ый болдьох бэрилиннэ.

ҮЛЭТЭ МӨЛТӨҔҮНЭН СЫАНАЛАННА

Дьиэ-уот, коммунальнай муниципальнай унитарнай предприятие аасыыт сылы 5328,7 мөл. солк. ночооттоох түмүктээбитэ. Улахан ночооту—1. 522,9 мөл. солк. СР правительствота дотация биэрбэт үлэлэригэр көрсүбүттэрэ. Быстахтык ыллахха, автотранспорт уонна маһы бэлэмнээһин үлэлэрэ бэйэлэрин оросқуоттарын бэйэлэрэ сабыммалларын курдук тэриллиэхтээхтэр этэ. Үлэһит ахсаана нуорманы таһынан ыытыы, инженернэй-техническэй үлэһиттэр уонна сулуусалаахтар ыйдааҕы ставкаларын олоҕо суох үрдэтии түмүгэр хамнас фонда аһары оросқуоттаммыт. Бэрэбиэркэлээбит комиссия манна учуот-отчуотунас мөлтөҕүн, хаһаайыстыбаннай-финансовай үлэ анализтаммытын уматын-оҕунуох матырыйааллары, энергетическэй ресурсалары нуормалы таһынан оросқуоттаһыы таһаарыллары булла.

Предприятие үп-харчы өртүнэн үрату ыарахан балаһыанньаламмыт. Үлэһиттэригэр 108 мөл. солк. хамнаһы биэрбэккэ олорорун үрдүнэн, биэрэрэ 4.382,3 мөл. солк., оттон ылара—836 мөл. солк. Үбүлэммэтэх үлэни төлөрүү курдук, бэйэ таһаарар оросқуотун хайдах саптарыаҕы билбэккэ эрэ үлэлээһин баар. Ол да иһин предприятие биэрэр иэһэ мэлдьи баар, оттон расчетнай счетугар харчыта суох.

Ити көтүтүүлэр, итэҕэстэр предприятие быйылгы дьыллаах үлэтигэр эмиэ бааллар.

Сэбиэт информацияны оҥорбут предприятие начальнига Аввакумов Г. Н. үлэтин мөлтөҕүнэн сыаналаата уонна бу дьыл балаҕан ыйын 1 күнүгэр диэри үлэһиттэр ахсааннарын уонна хамнас фондатын бэрээдэктииригэр. уопсай дьиэлэргэ олорооччулары уонна дьиэни бас билээччилэри кытта коммунальнай өҥөнү оҥорууга дуогабардары түһэрсэригэр сорудахтанна.

Муннььах автотранспорт өҥөтүн иһин төлөбүр тарифтарын уонна дьиэ-уот, коммунальнай өҥөлөрү төлөрүү иһин төлөбүр тарифтарыгар уларытыылары бигэргэттэ. улууска атырдьах ыйын 15 күнүттэн балаҕан ыйын 15 күнүгэр диэри баһаартан куттала суох буолуу ыйын биллэрдэ, онно ытыллар дьаһаллары бигэргэттэ.

М. СИДОРОВА.

һөрүү туһунан» омсолоох уураағын көтүттэрэргэ туруорсаллара. Райкомҥа сүбэлэһии түмүгэр бу боппуруоһунан мингин сирэй бэйэбиниэҕ дьарыктанарга сорудахтаабыттара. Ол кэнниттэн үгүс дьону кытта кэпсэппитим, элбэх докумуоннары үөрэппитим, государственнай уонна партийнай архыыптары хаһыспытым. Онноҕор оччолорго оройуон дьонун хоту көһөрүүнү баһылаан-көһүлээн ыытыспыт, урукку партия обкомун бастакы секретара С. З. Борисовы кытары Москваҕа дьиэтигэр сылдьан кэпсэппитим. Бу кэнниттэн обком бюротун үөһэ этиллибит уураағын көтүрэр уонна көһөрүллүүгэ сылдьыбыт дьону материальнай уонна моральнай өттүнэн реабилитациялыыр наадалааҕын туһунан обкомҥа сурук суруйбутум. Бу боппуруоһунан оччотооҕу обком, совмин үгүс салайааччыларыгар сылдьыбытым. Боппуруоһу сөптөөхтүк быһаарыыга улахан хамсааһыны тахсыа суоҕа билэммин, бу туһунан обком уочараттаах пленумугар кыһыйа-абаран туран улахан этиини оҥорбутум. Ол этиим сыалынан бу боппуруоһу быһаарыыга республика партийнай-советскай актыыбын болҕомтотун түмэ тардыы этэ. Бу этии сылын сиппитэ. Обком чилиэннэрин баһыйар үгүс өттө өйөөбүтэ.

Бюро 1942 сыллаах уураағы сыыһанан аахпыта уонна Совмины Чурапчы оройуонун көһөрүллүүгэ сылдьыбыт дьонугар, хайа олоролоруттан тутулуга суох, материальнай уонна социальнай өттүнэн көмөлөрү итэҕэ чэпчэтиилэри оҥорорутгар сорудахтаабыта. Совмин ити сорудаҕы толорбута, бу боппуруоска анал уураах ылыммыта. Совмин ол муннььаҕар оччолорго райсовет председателэ Е. А. Борисов сылдьыбыта. Онон көһөрүллүүгэ сылдьыбыттар бары реабилитацияламмыттара.

Бу уураахтары пропагандалааһыҥҥа, көһөрүллүүгэ сылдьыбыттары түмүүгэ, манан сибээстээх араас дьаһаллары ыытыыга райком пропагандаҕа уонна агитацияҕа отдела уонна киһи секретара А. С. Птицына элбэх үлэни ыыппыттара.

Чурапчы оройуона социальнай, дьон-сэргэ киһини дьылҕатын тускулуур боппуруостары быһаарыыга республикаҕа биир саамай хаалыылаах оройуон этэ. Ол сүрүн биричиинэтиннэн сотору-сотору түһэр курааннар этилэр. Киһилэр дьайыыларын аччатар иһин оксуһуу кэскиллээх боппуруостары быһаарыны атахтыыра. Тутууну, ордук таас тутууну ыытыы, суолу-иһиһи оҥоруу, ууну хаһааныы, бүтэйдээһини тэрийии, бырааһыллыбыт учаастактары чөлүгэр түһэрии, о.д.а. курдук кэскиллээх боппуруостар сылтан-сыл кыайан быһаарыллыбакка иһиттэрэ. Кэскиллээхтик үлэлээһиннэ чуолкай программа, былаан наада этэ. Ол иһин «Чурапчы оройуонун 2000 сылга диэри социальнай-экономическэй сайдыытын былаанын» оҥоруу саҕаламмыта.

1986 сыллаахха оччолорго райсовет председателинэн үлэлээбит С. П. Макаров атын үлэҕэ барбыта. Райсовет саҥа председателэ наада буолбута. Оройуоҥҥа тутуу, суол-иис оҥоһуута наһаа хаалбытынан, бу боппуруостарынан күүһэтэ дьарыктанар тутуу идэлээх киһини бу дуоһунаска көрдөөһүн буолбута. Оройуоҥҥа сөптөөх киһи кыстүбэтэҕэ, онон обкомҥа туруорсубутум. Ити сыл СГУ студеннара куорат атын ыччаттарын кытары оксуспуттарын оччотооҕу обком салалтата бу күлүгэнниэх һин буолбатах, националистическай хабааннаах дьайыы диэн сыанабыл биэрбитэ. Туох да буруйа суох университет үгүс салайааччылара, республика соруох идеологическай үлэһиттэрэ буруйга-сэмэҕэ тардыллыбыттара.

Бу биллэр событиелар кэннилэриттэн тыа оройуоннарыгар салалтаҕа нуучалары ыытарга быһаарбыттара. Биһиэхэ райсовет председателинэн хас да нуучча киһитин рекомендациялаабыттара. Онуоха мин А. С. Субботин кандидатуратыгар тохтообутум. Анатолий Сергеевич комсомол обкомугар студенческай тутар этэрэттэри салайар кэмиттэн билэрим, киниһи үрдүкү партийнай оскуолаҕа кэтэхтэн үөрэнэригэр үөрэппитим. Манна даҕатан эттэххэ, мин Хабаровскайдааҕы үрдүкү партийнай оскуола кэтэхтэн үөрэтэр Дьокуускайдааҕы салаатыгар 10-ча сыл философияҕа сүүһүнэн киһини үөрэппитим. Оччолорго А. С. Субботин Орджоникидзевскай оройуонҥа райком иккис секретарынан үлэлиирэ.

Киһи кэлиэҕиттэн оройуоҥҥа тутуу үлэтэ күүскэ саҕаламмыта. Маныаха биһиги болҕомтобутун таас тутууга туһаайбыппыт. 1987 с. Бэстээх—Хаандыга суола Чурапчыга кэлбитэ. Ити сыл таас автовокзал тутуллубута. Автобустар куоракка, нэһилиэктэргэ утумнаахтык сылдьар буолбуттара. Бу сылларга Чурапчыга элбэх таас тутуулар саҕаламмыттара. Спортивнай манеж, остолобуой, олох-дьаһах комбинатын дьиэтэ, «Сельхозтехника» контуората (икки кэнники объект тутуулара ол сылларга бүппүтэ), таас муоста, оскуола таас дьиэтэ салгыы тутуллубута. Одьулууҥҥа профтехучилище таас мастарыскыайа бүппүтэ, таас үөрэнэр корпуһун тутуу саҕаламмыта. Дириҥҥэ агрооскуола таас дьиэтин тутуу

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

КУРААН ДА ДЬЫЛЛАР ЭТИЛЭР...

(Бүтүүтэ. Иннэ 2-3 стр. көр)

эмиэ сағаламмыта. Маны сэргэ хас дағаны үөрэхтэрин, культура, спорт объектара тутуллубуттара, эбэтэр тутуулара сағаламмыта. Ол иһигэр Хайахсыт Мырыла, Болтоҥо, Хатылы кулууптара, Кытаанах, Болтоҥо оскуолалара. Одьулуун, Хахыйах, Үрэх-Күөрэ спортивнай саалалара о.д.а. Хатылыга, Болтоҥоҕо, Чаппараҕа, Одьулууҥҥа, Мугудайга музейдар, интернат-оскуолаҕа Д. П. Коркин аатынан спортивнай музей аһыллыбыттара. Чурапчы күөлүгэр аһыллар-сабыллар таас баһыр тутуллубута. Райсоюз халбаһы оҥорор цеһа эти аһыһар сыах, Мындаҕааһыга бытархай таас блоктары оҥорор сыах, Чурапчыга сүөһү өлөрөр механизацияламмыт пуун, Хатылыга, Одьулууҥҥа остолобуойдар аһыллыбыттара. Мугудайга иһигэр остолобуойдаах арбоданнобай хонтуора тутуллубута. Чурапчы—Мындаҕааһы, Чаачыгый—Чыаппара суолларын оҥоһуута сағаламмыта, совхоздар иһинээҕи суолларын оҥоруута эмиэ балачча үлэни ыыппыттара. Оройуоҥҥа телефоннааһыны уонна телевидениены сайыннарыыга эмиэ кэккэ үлэлэр барбыттара.

Элбэх үлэ ходуһалары күрүөлээһиҥҥэ ыытыллыбыта. Кыдаабынаҕа бу кэскиллээх дьыалаҕа дьон санаатын түмүү ситиһиллибитэ. Совхоздар рабочайдарын кытта тэҥҥэ государственнай тэрилтэлэр үлэһиттэрэ күрүөлээһиҥҥэ турумнуттара. Бу үлэҕэ сайыҥҥы студеннары (омук дойдуларыгар студенныгар тиийэ) кыттыыларын тэриллибитэ. Хас совхоз, нэһилиэк, оройуон киининээҕи тэрилтэлэрэ сыл аайы күрүөлээһиҥҥэ сорудах ылаллара, онон оройуон үрдүнэн сылга 150-200 км буолан баран бағана күрүө тутуллара ситиһиллибит.

Бу сылларга республика үрдүнэн бырағыллыбыт участоктары чөлүгэр түһэрии хампаанньата сағаламмыта. Бу үлэҕэ оройуоҥҥа анал программа оҥоһуллан үлэлээбиппит. Программаҕа 12 бырағыллыбыт участоктары чөлүгэр түһэрии киллэриллибитэ. Ол иһигэр киирбиттэрэ: Нуотара, Хахыйах, Үрэх-Күөрэ, Уорҕа, Маадыкса, Төлөй Дарина, Бахсы Толоонун, Бэрэ, Улахан Күөл, Түөйэ, Кыидал. Бу дэриэбинэлэри тутууга үгүс үлэ ыытыллыбыта, элбэх үп өрөскуоттаммыта. Нуотара, Хахыйах курдук ыраах участоктары тутууга оройуоннаан дьону мобилизациялаан ыыталлара. Бу икки дэриэбинэҕэ тутааччылары таһынан олохсуйан олорооччулары эмиэ оройуон атын нэһилиэктэриттэн ыыталлар быт. Бу сүһүөҕэр туран эрэр бырағыллыбыт дэриэбинэлэргэ дьону тохтотор, оҥорон таһаарыы хайа эмэ көрүҥүн тэрийэргэ эдэр кэскиллээх дьону салайааччыларынан ыыталаабыппыт. Ол курдук Нуотараҕа Н. Михайлов, Хахыйахха М. Седалищев, А. Турантаев, Үрэх Күөрэҕэ А. Поговицын, Уорҕаҕа Н. Онуфриев, Түөйэҕэ Н. Монастырев, Маадыксаҕа В. Михайлов о.д.а. Бу 12 дэриэбинэттэн сэттэтин республика программатыгар киллэртэрэн, үбүлээһинин республика уйуммута. Билигин бу дэриэбинэлэр барыларын кэриэтэ бэйэлэрэ тус-ла дьаһаналлаах бөһүөлэктэргэ кубулуйдулар. Хомойуох иһин оройуон дьылҕатыгар ураты оруоллаах Нуотара бөһүөлэгэ бырағыллыбыт сураҕа иһиллэр.

Дьэ бу ол кэмҥэ партия райкома, райсовет исполкома оройуон социальнай-экономическай сайдыытыгар ыыппыт үлэлэриттэн бочуумнаахтара.

Кэскиллээх улахан боппуруостары быһаарар олоххо киллэриигэ кадрдары систематаахтык бэлэмнээһин уонна эдэр дьону салайар үлэҕэ харса суох таһаарыы наада этэ. Бастатан туран билиҥҥи кадрдары бэлэмнээһиҥҥэ улахан болҕомтобутун уурбуппут. Ыччаты адьас оҕо эрдэҕиттэн үлэҕэ, үөрэххэ бэлэмниир сорук турбута. Ол иһин республикаҕа аан маҥнайгынан «Дьиэ көргөн» программата ыытыллыбыта. Оскуолалары кытта ыкса сибээс олохтоммута. Райком бюротун чилиэннэрэ, киин секретардара оскуолаларга чаастатык сылдьарбыт, үөрэнээччилэри, учууталлары кытары мэлдьи көрсүһэрбит. Орто оскуоланы бүтэрбит оҕолору хаарчаҕа суох үрдүк үөрэххэ туттарсалларын тэрийбиппит. Дьокуускайга үөрэнэр студеннардыын сиэрэй көрсүһүүлэри оҥорорбут. Бу сылларга үрдүк үөрэххэ киирээччилэр ахсааннара биллэрдик элбээбитэ.

Салайар кадрдары бэлэмнээһиҥҥэ үрдүкү партийнай оскуола суолтата улахан этэ. Дьэ ол иһин бу оскуолаҕа кэскиллээх ыччаттары ыытан үөрэттэрэрин балачча кэҥэппиппит. Бу сылларга Хабаровскайдааҕы партийнай оскуолаҕа Е. А. Борисов, Г. Адамов, А. Захаров, Е. Окорокова, И. Филиппов, Е. Е. Борисов, А. Саргыдаев, А. Поговицын, Е. Сидорова үөрэммиттэрэ. Кинилэр билигин бары эппиэттээх салайар үлэлэргэ сылдьаллар. Элбэх эдэр дьон салайар үлэҕэ таһаарыллыбыттара.

Миэхэ аппаракка үлэлээбит Е. Борисов, А. Птицына, В. Попов, Е. Сидорова, С. Яковлев, В. Новгородов билигин республика салалтатыгар улахан дуоһунаска үлэлии сылдьалларыттан өрө туттабын.

Мин үлэлиир кэммэр дойду үрдүнэн М. С. Горбачев уларыта тутуута сағаламмыта, Үлэ практикатыгар салайааччылары быыбардааһын, инициатива-рэн-биллэрэн иһинии кэҥээтэ, салайааччылар отчуоттааһыннара, дьону кытта быһаччы көрсүһүүлэри кэҥэтии о.д.а. дьаһаллар олоххо киирэн барбыттара. Маны таһынан тыа хаһаайыстыбатыгар совхоздарынан олоруу дулҕата хамсаабыта. Араас арендайай подрядтар, коллективнай предприятиелар, фермерскэй хаһаайыстыбалар тэриллии элбээбиттэрэ. Ол курдук Кытаанахха арендаван үлэлиир предприятие (К. Макаров, Н. Пономарев), Одьулуунтан Р. Барашков, Чурапчыттан учуутал С. Габышев, Болтоҥоттон А. Павлов арендалара республикаҕа биллибиттэрэ. Кинилэр уопуттарын үөрэтэргэ аналлаах республиканскай семинар ыытыллыбыта. Нэһилиэк аайы баайынай хаһаайыстыбалара үөскээбиттэрэ. Ниньэ гынан, сорох совхоздар эстибиттэрэ, кинилэр баайдарын харса суох үллэстии сағаламмыта.

Салайааччылары отчуоттатыыны тэгиниэн кинилэри альтернативнай төрүккэ олоҕуран быыбардааһын сағаламмыта. Холобур, Чурапчы уонна Эрилик Эристиин аатынан совхоздар иһинэн республика Верховнай Советын депутаттарын быыбардара наһаа хатыһыылаахтык барбыттара. Чурапчы совхоз директорын дуоһунаһыгар В. Новгородов уонна Н. Михайлов, Эрилик Эристиин аатынан совхозка А. Шадрин уонна И. Аммосов наһаа кытаанахтык, дьиҥ чахчы кыһыйан-аһыйан туран киирсибиттэрэ. Ол түмүгэр Н. Михайлов итиэннэ И. Аммосов кыайбыттара. Оттон Верховнай Совет депутаттарын быыбардааһын оройуон нэһилиэнньэтин бүтүннүүтүн атаҕар туруорбута, наһаа мөккүөрдээхтик барбыта. 102 №-дээх Болугурдааҕы уокурукка Е. Чичигинаров уонна мин, 103 №-дээх Диринҥэҕэ уокурукка Н. Аммосов уонна В. Кудрин, 104 №-дээх Чурапчытааҕы уокурукка Е. Борисов уонна А. Захаров киирсибиппит. Кыра итэҕэстэри ааҕыыбатахха, бу дьиҥнээх демократическай быыбардар этилэр. Куоластааһын түмүгүнэн мин, В. Кудрин, А. Захаров кыайыылааҕынан тахсыбыппыт.

Маннааҕар ордук хатыһыылаах, эйиэрдээх-мускуурдаах быыбар ССКП 28 съеһин делегатын талыыга буолбута. Манна съезд делегатынан уобаластааҕы партийнай тэрилтэ историятыгар аан бастакынан делегаты оройуоннар болохтоһуунэн талыы буолбута. Урукку өттүгэр съезд делегаттарын уобаластааҕы партийнай тэрилтэ конференциятыгар үөһэттэн рекомендациянан олоҕуран быыбардыыллара. Бу сырыыга биһиги биир оройуон Амма, Горнай, Нам, Таатта, Чурапчы коммунистара 1 кандидаты быыбардыыр буолбуппут. Онно кандидаттарынан Нам райкомун оччотооҕу бастакы секретара, билигин Ил Түмэн үөһээ палататын председателэ Е. Ларионовы, Таатта оройуонун Боробул нэһилиэгин бирикэдьиирэ Е. Харитонованы уонна миигин туруорбуттара. Иккитэ тэхтүрүйэн куоластааһын түмүгүнэн биһиэс оройуон коммунистара ССКП 28 съеһин делегатынан миигин талбыттара.

28-с съезд ССКП бүтэһик съеһэ этэ. Кини демократтар диэн ааттанааччылар уонна дьиҥнээх коммунистар икки ардыларыгар сытыы, харса-хабыра суох киирсии быһыытыгар-майгытыгар ааспыта. Бу съезтэн ыла ССКП ыһыллар буолбутун өйдөөбүтүм.

Мин Чурапчы оройуонун партийнай тэрилтэтин салайар кэммэр (ол иһигэр райсовет председателин дуоһунаһын холбуу илдьэ сылдьыбыттааҕыым) тэһэ да ыраахан, сут-кураан кэмнэр буолбуттарын үрдүнэн, оройуон социальнай-экономическай сайдыытыгар, киин кэскиллээх боппуруостарын быһаарыыга, партийнай олох демократическай формаларын сайыннарыыга кырата суох кэккэ хардыылар оҥоһуллубуттара. Мин онно актыыбынай кыттыыны ылбытым иһинэн онон киэн туттабын.

Г. М. СЫСОЛЯТИН.

ССКП Чурапчытааҕы райкомун 1985—91 сс. бастакы секретара, республика народнай депутата, ССКП 28 съеһин делегата.

Улуус дьаһалтатын 34...

ДЬАҺАЛА

Атырдьах ыйын 19 ... 1997 сыл.

«Уу көтөрүн көһүүтүн бултааһын туһунан» Саха Республикатын Правительствотын 1997 сыл атырдьах ыйын 8 күнүнээҕи 968 №-дээх дьаһалыгар олоҕуран, Чурапчы улууһугар уу көтөрүн көһүүтүн бултааһыны 1997 сыл атырдьах ыйын 16 күнүттэн барыар диэри көҥүллүүргэ.

Итиэннэ устата туруйа, куба, куоҕас, хардырҕас хаас, чөкчөҥөө, хопто, улуу мороду бары көрүҥнэрин бултааһын бобуллар. Бу дьаһал туолуутун хонтуруолун ИДьО (Алексеев Г. Г.), айылҕа харыстабылын комитетыгар (Монастырев В. М.), булчуттар уонна балыксыттар улуустааҕы обществоларын бырабылыанньатыгар (Кириллин Д. А.) уонна нэһилиэктэрдээҕи дьаһалталар баһылыктарыгар сүктэрэргэ.

Улуус дьаһалтатын баһылыга: А. ШАДРИН.

Эҕэрдэлиибит!

Чаҕыр нэһилиэгин дьаһалтата, Эрилик Эристиин аатынан баайынай хаһаайыстыбаҕа холбоһуга Геройуйа Мария Михайловна 65 уонна үлэ ветерана Николай Константинович Афанасьевтар 70 саастарын туолбуттунан истиҥник эҕэрдэлиибит. Афанасьевтар дьиэ кэргэттэригэр, удьуоргутун салгыыр ыччаттаргытыгар толору дьолу-соргуну, үгүс үөрүүнү-көтүүнү, чэгиэн доруобуйаны баҕарабыт. Өссө дағаны нэһилиэк биир ытык-мааны ыала, удьуор үлэһит, көрсүө сэмэй, ыллыктаах дьон дэтэ олоруҥ.

БИЛЛЭРИИ

Бу дьыл балаҕан ыйын 3 күнүгэр республикатааҕы медицинскэй ВТЭК комиссията улууска кэлэринэн 16-гар диэри саастаах инвалид оҕолоох төрөппүттэр, инвалиттарга болдьоҕо туолбут оҕолоох тор субу күннэргэ суһаллык амбулатория сэбиэдиссэйигэр, оҕо консультациятыгар медицинскэй карталарын, пенсионнай дастабырыаннаһаларын, төрөөбүт свидетельстволарын илдьэ кэлэргитигэр. Тэрээһин үлэтэ балаҕан ыйын 3 күнүгэр диэри бүтэр, бириэмэтэ чугаһаата, тиэтэйиҥ.

Социальнай харалта управлението.

АТЫЛЛЫЫБЫТ

Дьокуускай куоракка 1993 сыллаахха оҥоһуллубут, 28 тыһ. км. сүүрбүт ГАЗ-3307 тааҕас тиэйэр автомашинаны. Сүүрэ сылдьар, туруга үчүгэй. Сыаната—22 мөл. солк. Наадыйааччылар 21-121 телефонунан билсиҥ.

х х х

Приватизацияламмыт, итиэр системалаах биир хостоох квартираны. Үлэ чааһын кэнниттэн 21-338 телефонунан эбэтэр Чурапчы сэл., Трактовай уул. 7 №-гэр, 4-с кв. билсиҥ.

х х х

Суһаллык Чурапчы сэл. Балыкайа алаһыгар баар икки хостоох маһынан оттуллар квартираны. Сыаната—20 мөл. солк. эбэтэр ыйга 300 тыһ. солк. куортамныыбын. Түөрт комфорлаах газовай оһоҕу 1 мөл. 200 тыһ. солк. биэрэбин. Наадыйааччылар 21-211 телефонунан билсиҥ.

МАХТАНАБЫТ

Күндү аҕабытын Николай Прокопьевич Макаровы күн сириттэн сүтэрбит ыарахан күммүтүгэр күүс-көмө буолбут чугас малдарбытыгар Павлова Мария Максимовнаҕа, Павлова Евдокия Дмитриевнаҕа, аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар Макаров Федор Иннокентьевичка, Болугур нэһилиэгин кырдьаҕастарын сэбиэтин председателигэр Яковлев Илларион Илларионовичка, транспорынан көмөлөспүт Сылан балыыһатын врачыгар Борисов Степан Харлампьевичка, материальнай көмөнү оҥорбут Амма орто оскуолатын коллективыгар, нэһилиэк дьаһалтатыгар истиҥ махталбытын тиэрдэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ, кийииттэрэ, күтүөттэрэ, аймахтара.

Редактор з. т. С. О. АЛЕКСЕЕВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21 332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты—Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат». Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54007. Объем—1 усл. п. лист, на 4-х страницах.

Автор суруктарыгар этиллэр санаа редакция позициятыгар мэлдьи сөп түбэһэр буолбатах. Суругу ыйыллар чахчылар кырдьыктаахтарыгар эппиэтинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.

Чурапчинская улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат». с. Чурапча, ул. Карла Маркса 26 «а». Подписано в печать 20.08.97г. Тираж 1825.

ЗАКАЗ № 92.